

Türk Bayramı Nevruz-Ergenekon

NEVRUZ Avrasya'nın Ortak Bayramı

Günümüzde 6 Türk devletinde (Azerbaycan, Türkmenistan, Tataristan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan) ve 9 Türk özerk cumhuriyetinde Resmi Tatil olan ve Milli Bayram olarak kutlanan en eski Türk bayramı olan Nevruz, Türkler aracılığıyla Avrasya'ya yayılmıştır.

Tabiat ile iç içe, kucak kucağa yaşayan, toprağı “ana” olarak vasıflandıran Türk'ün düşünce sisteminde “baharın gelişi” elbette önemli bir yere sahip olacaktı.

Nevruz, Türk dünyasının kuzeyinden güneyine, batısından doğusuna kadar uzanan engin coğrafyada yaşayan toplulukların pek çoğu tarafından yaygın olarak kutlanan bahar bayramıdır. Bütün bayramların dinî ve millî bir inanıştan, o toplumu ilgilendiren ortak bir hatıradan, geleneklerden, duygulardan ve tabiatın insanlara tesir eden bir olayından doğduğuna inanılır. Tabiat ile iç içe, kucak kucağa yaşayan, toprağı “ana” olarak vasıflandıran Türk’ün düşünce sisteminde “baharın gelişi” elbette önemli bir yere sahip olacaktı. Çünkü insan vücudu, baharda uyarıldığı kadar kışta uyarılmaz. İç karartıcı, yeknesak günlerin ardından doğan hareketli, pırıl pırıl güneşli, kuş ve hayvan sesleriyle kurulmuş ilahî orkestranın musikisi insan hayatını canlandırır. Ayrıca ortaya çıkan rengârenk tablo kıştan bahara geçişi ne de güzel tasvir eder: “Bir yanda her tarafı kaplayan

soluk, mat ve daha çok beyazın hakim olduğu renkler, diğeri yanda yeşilin değışik tonları arasında baş veren binbir renk cümbüşü...

Birisi hareketsiz, şekilsiz; diğeri kıpır kıpır, şekil şekil, çiçek çiçek... Kış, sağır ve dilsiz; ilkyaz duygulu, coşkulu, kulaklara fısıldadığı nağmelerle cazibeli... Birinde tabiat hayat dolu, diğesinde donmuş, yeniden doğmak üzere uyuşmuş kalmış...

Tabiat ile iç içe, kucak kucağa yaşayan, toprağı “ana” olarak vasıflandıran Türk’ün düşünce sisteminde “baharın gelişı” elbette önemli bir yere sahip olacaktı. Çünkü insan vücudu, baharda uyarıldığı kadar kışta uyarılmaz. İç karartıcı, yeknesak günlerin ardından doğan hareketli, pırıl pırıl güneşli, kuş ve hayvan sesleriyle kurulmuş îlahî orkestranın musikisi insan hayatını canlandırır. Ayrıca ortaya çıkan rengârenk tablo kıştan bahara

geçişi ne de güzel tasvir eder: “Bir yanda her tarafı kaplayan
soluk, mat ve daha çok beyazın hakim olduğu renkler, diğer yanda
yeşilin değişik tonları arasında baş veren binbir renk cümbüşü...
Birisi hareketsiz, şekilsiz; diğeri kıpır kıpır, şekil şekil, iek
iek... Kış, sağır ve dilsiz; ilkyaz duygulu, coşkulu, kulaklara
fısıldadığı nağmelerle cazibeli... Birinde tabiat hayat dolu,
diğerinde donmuş, yeniden doğmak üzere uyuşmuş kalmış...

Genellikle Nevruz, yani Farsça “Yeni Gün” adını taşıyan bahar
bayramı, insan ruhunun tabiattaki uyanışıyla birlikte kutladığı bir
bayramdır. Böyle bir bayramın, yani mevsimlerin değişikliğinden
doğan özel günlerin, başka başka adlar altında birçok milletin
sosyal hayatında yer aldığı da bilinmektedir. Mesela, Hıristiyan
leminin dinî muhteva ile şekillendirerek ve Noel Baba sembolü ile

karlar ülkesinden geyiklerin çektiği kızaklarla neşe ve ümitleri taşıdığı “Noel Bayramı” bunun farklı bir örneğini teşkil eder. Bu kutlamalarda yine bahara duyulan özlem “çam ağacı” motifi etrafında şekillendiriliyor. Aynı zamanda bir takvim değişikliğini de ifade eden bu kutlamalara baktığımızda Türk’ ün kutladığı “bahar bayramı”nın da bir takvim değişikliğini yansıttığı görülüyor. Burada dikkati çeken husus “baharın başladığı zaman”dır. Türk, bu takvim değişikliğini “toprağın uyandığı gün” ile özdeşleştirmiştir. Kışın ortasında baharı kutlamaz. Türklerde bir tabiat, varoluş, diriliş bayramı niteliğinde olan Nevruz’un ruhî atmosferini ve eskiliğini anlayabilmek için kültürümüzün yıpranmış, tozlu ve pek okunmayan eski sayfalarına bir göz atmamız gerekiyor. Bu coşkuyu Türk kamları dualarında, niyazlarında şöyle ifade ediyorlar:

**“... Yüce Göktanrı’nın ilk defa gürlediği, yağız yer, altmış türlü
çiçeklerle ilk defa bezendiği, altmış türlü hayvan sürülerinin
ilk defa kışnediği ve melediği zaman sen (Türk’ün Atası)
yaradıldın!”**

Bu sözler Türk’ün yaratılış felsefesinin, inancının, hayat tarzının ifadesidir. Bütün bayramların dinî ve millî bir inanıştan, o toplumu ilgilendiren ortak bir hatıradan, geleneklerden, duygulardan ve tabiattan doğduğundan bahsetmiştik. İşte millî bir bayram olan Nevruz da Müslüman olan ya da olmayan çeşitli Türk toplulukları arasında kamların dua ettikleri asırlar öncesinden günümüze kadar farklı farklı şekillerde, ama aynı ruhla hâlâ kutlanmakta. Bu bayram İslâmiyet’i kabul etmiş olan ilk Müslüman konar göçer Türk topluluklarında; sürgün avı, toy, şölen, yuğ vb. gibi

İslâmiyet'le çatışmayan âdetlerden biri olarak devam edegelmiştir.

Böylece bu ananeler günümüz Türk dünyasına ortak kültür mirası

olarak intikâl etmişlerdir. Gelenekler, tarihini kesinlikle tespit

edemediğimiz dönemlerden kalmadır. Neden, niçin, nasıl gibi

sorular sorulmadan atadan oğula kalmıştır. Gelenekler bu

özelliğiyle millet bağıını güçlendiren en önemli unsurlardan biridir.

Baharın gelişinin kutlandığı bugün de böyle bir gelenektir.

Nevruz, çeşitli kültür çevrelerinde, farklı etnik gruplarda farklı bir

muhtevaya ve anlama sahip olmuştur. Kültürler arasındaki iletişim

sonucunda çeşitli kültürlere girmiş ve benimsenmiştir. Eldeki tarihi

kaynaklardan hareketle en eski Türk adetlerinden, bayramlarından

biri olduğu kesinleşmiştir. Yeni yılın başlangıcı, yenilik, coşku,

canlanma gibi nitelikler hiç değişmeden günümüze kadar yaşadığı
uçsuz bucaksız coğrafyalarda görölmektedir.

Çin kaynaklarından Kutadgu Bilig'e, Kaşgarlı Mahmud'dan
Bîrûnî'ye, Nizâmü'ı Mülk'ün Siyasetnâme'sinden Melikşah'ın
takvimine kadar, Akkoyunlu Uzun Hasan Bey'in kanunlarına kadar
gelen bir çizgide Nevruz ile ilgili kayıtlar eldedir. Diğer taraftan
Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed, Safevi Türkmen
Devletinin kurucusu Şah İsmail (Hataî), Osmanlılarda Sultan I.
Ahmed ve Sultan Dördüncü Murad gibi hükümdarların, Mustafa
Kemal Atatürk'ün; din adamlarımızdan Kazasker Bâki Efendi ve
Şeyhülislam Yahya Efendilerin, şairlerimizden Kuloğlu, Pir Sultan
Abdal, Kaygusuz Abdal, Şükrü Baba, Hüsnü Baba, Fuzulî, Nev'î
Efendi, Nef'î, Nedim, Hüseyin Suad ve Namık Kemal gibi
şairlerimizin Fatih devri vezirlerinden Ahmed Paşa'nın; büyük

Azeri şairi şehriyar'ın ve büyük Türkmen şairi Mahdumkulu'nun uzun bir tarih boyunca Nevruz bayramının gelişini “Nevruziye” veya “Bahariye” denilen şiirlerle kutladıklarını da biliyoruz.

Ayrıca Nevruz'un Türk musikisinin en eski mürekkep makamlarından biri olarak da kültürümüzde yedi yüzyıldan fazla bir maziye sahip olduğunu da biliyoruz. Bu makam ilk defa Urmiyeli Safiyûddîn Abdülmü'mîn Urmevî (1224-1294) tarafından kullanılmıştır. Bu şekilde elimizde yirminin üzerinde makam bulunmaktadır.

Nevruz geleneği ne Sünnilikle, ne Alevilikle, ne Bektaşilikle doğrudan doğuş bağlantısı olmayan, İslâmiyetten çok öncelere giden bir gelenektir. Yani bir dinin veya mezhebin bayramı değildir. Bu yüzden de herhangi bir şekilde bir mezhep adına, bir din adına, bir etnik menşee adına bağlı gösterilmesi, istismar

edilmesi bir ayrılık unsuru olarak takdim edilmeye çalışılması

yanlıştır. Tarihin ve kültürün bütün gerçeklerine aykırıdır.

1990 yılında bağımsızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetleri'nde

Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Azerbaycan

ile Rusya Federasyonu bünyesindeki Tataristan 21 Mart

Ergenekon/Nevruz Bayramı'nı "Milli Bayram" olarak ilan

etmişlerdir. Bu günün coşkuyla kutlanmasına büyük önem

vermektedirler. Türk kültüründen kaynaklanan Ergenekon/Nevruz

bayramı, her yönüyle Türk gelenek ve görenekleriyle zenginleşmiş

ananevi ve temeli beş bin yıllık Türk tarihine dayalı milli bir

bayramdır. Türkiye'de de 1991 yılında Türk Dünyası ile birlikte

ortak bir gün olarak resmi tatil olmaksızın bayram ilan edilmiştir.

Nevruz; Türk insanını birbirine kenetleyen, bağlayan,

Ergenekon'dan demir dağları eriterek dirilen atalarının ruhlarıyla

yanan bir ateştir. Bu ateş, hiç sönmeden binlerce yıl yandı ve gelecekte de kıvılcımlarından binlerce gönlü tutuşturarak “ortak kültür ocağı”nda binlerce ruhu ısıtacaktır. Avrasya’nın ,Türk âleminin Nevruz toyu kutlu olsun,Nevruz gülleri geleceğe umutlar taşıyın.

Nevruz’un Türk Dünyasındaki İsimleri

Türk dünyasında, Hunlardan bazen farklı isimlerle günümüze kadar ulaşan tabiatın ve millî uyanışın birleştirilmesi anlamını taşıyan Nevruz (Yeni Gün) şenliklerinin şu isimlerle kutlandığı biliniyor:

- Nevruz,
- Küni,
- Mart
- Navruz,
- Ulusun Ulu
- Dokuzu,
- Novruz,
- Günü,
- Mereke,

- Sultan-ı
- Ulu Kün,
- Meyram,
- Nevruz,
- Ergenekon,
- Nartukan,
- Sultan-ı
- Bozkurt,
- Nartavan,
- Navrız,
- Çağan,
- Isıakh
- Navrez,
- Babu Marta,
- Bayramı,
- Nevris,
- Kürklü Marta,
- Altay
- Naorus,
- İlkyaz
- Ködürgeni,
- Novroz,
- Yortusu,
- Bahar
- Navrıs
- Yeni Gün,
- Bayramı,
- Oyıx,
- Yengi Kün,
- Yörük
- Nevruz
- Yeni Yıl,
- Bayramı,
- Norus,
- Mevris
- Ulustın

Ulu

Nevruzun Tarihi Kaynakları

En eski Türk bayramı olan Nevruz, Türkler aracılığıyla Avrasya'ya yayılmıştır. Eski Doğu geleneklerinin devamı olarak yaşamıştır. Çin kaynaklarına dayanarak Hunların milattan yüzlerce yıl önceleri 21 Mart'ta hazır yemeklerle kıra çıktıklarını, bahar şenlikleri yaptıklarını, bugün Nevruz kutlamalarındaki geleneklerin o zamanda da yer aldığını biliyoruz. Aynı gelenekler, Hunlardan sonra Uygurlarda da görülmüş ve bugüne kadar uzanmıştır. Çağdaş Uygur resminde Uygurların Nevruz kutlamalarını temsil eden tablolar yapılmıştır. Nevruz'u İran geleneğine bağlayan Firdevsi'nin Şehnamesi ve diğer kaynaklar yanıltıcıdır. Çünkü Nevruz hakkındaki bilgiler orada XI. yüzyıldan

itibaren görülür. Milâttan önceki yıllarda Nevruz hakkında İran metinlerinde herhangi bir iz ve kayıt yoktur. Ancak Hunlarda bu kayıtlar mevcuttur

Nizamü'l-Mülk de XI. yüzyıl yazarı olarak Siyasetnâme adlı eserinde bu bayramdan söz eder. Bu bayramın aynı zamanda yılbaşı olduğunu belirterek Nevruz geleneklerini anlatır. Aynı zamanın yazarlarından Kaşgarlı Mahmut da Divân-ı Lügati't-Türk'te Türklerde yıl başlangıcının Nevruz olduğunu ifade eder. Ayrıca, 12 Hayvanlı Türk Takvimi'nin başlangıcının da 21 Mart olduğu bilinmektedir. Selçuklularda Nevruz bayramı eğlencelerinin kutlandığı, şenlikler yapıldığı, özel yemekler pişirildiği, özel hediyeler alınıp verildiği de bilinmektedir. Selçuklularda yılbaşı, güneşin koç burcuna girdiği gün olan Nevruz günü olarak kabul edilmiştir. Osmanlı devrinde de Nevruz, çok canlı biçimde

kutlanmaktaydı. Osmanlı ailesini çıkarmış olan Kayı Boyu'na mensup Karakeçililerin, Karakeçili aşireti mensuplarının 21 Mart tarihinde Ertuğrul Gazi'nin türbesi etrafında toplanarak burada bayram yaptıklarını biliyoruz. Bu bayramın bir diğer adı da “Yörük Bayramı”dır. Osmanlı Devrinde 21 mart günü özellikle padişahın yani sultanın nevrüz tebriklerini kabul ettiği, halkın Nevruz'unu kutladığı, Nevruz şenliklerinde bulunduğu gün olmak hasebiyle, 21 Mart tarihinin Nevruz-ı Sultanî, yani sultana mahsus, sultan tarafından veya sultanın katılmasıyla kutlanan Nevruz günü olmak bakımından böyle bir isim aldığı söylenilebilir.

Osmanlı devrinde kutlanan Nevruz kutlamaları Cumhuriyetin ilk yıllarında da resmî olarak devam etmiştir. Bu konuda Prof. Dr. Reşat Genç şu bilgileri veriyor: “Geri planlarda bırakılmış ve unutulmaya yüz tutmuş olan Türk insanına kendi kültür kimliğini,

kişiliğini, benliğini, hüviyetini kazandırmak hareketi Atatürk'ün başlattığı bir hareketti. Bu ne ile mümkün olurdu? İşte bu, öze dönmekle, kendi kültürel değerlerimize, örfümüze, âdetimize, geleneğimize dönmekle mümkün olurdu. Bu yüzden Atatürk diyor ki “Bilelim ki, kendi benliğine sahip olamayan milletler başka milletlerin şikâridir”, yani yaşayamaz. O yüzden, yine, Atatürk der ki, “Gençlerimize, çocuklarımıza görecekları eğitimin hududu ne olursa olsun en evvel ve herşeyden evvel kendi geleneklerine, millî ananelerine ve Türkiye'nin bağımsızlığına düşman olan unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir.” Millî hareketin özü bu. Diğer taraftan kendi kimliği, kişiliği, millî benliği kazandırılmış olan millete çağdaş olma yolunu açıklamak da Atatürk hareketinin temellerindendir.

İşte bu öze dönme, kendi tarihine, kültürüne dönme hadisesi millîciliğin özü idi. Bu yüksek idrakinin icabı olarak , O'nun milli kültür unsurlarının her biri üzerinde, en küçük ayrıntısına kadar çok büyük bir dikkatle durduğunu biliyoruz. Nitekim, Nevruz ile ilgili hassasiyeti bunun bir göstergesi olmuştur. Bilindiği gibi Atatürk 22 Mart 1922 tarihinde Ankara'nın Keçiören semtinde Nevruz şenlikleri düzenletmiş ve kendisi de bu şenliklerde hazır bulunmuştur.

Netice itibariyle görülmektedir ki, kaynağı neresi olursa olsun M.Ö.

3. Yüzyıldan, Mete Han zamanından beri Türklerde var olan bir

bayram, bir bahar bayramı geleneğidir. Özellikle 1200 yıldır öbür

Türk gruplarının hemen hiç birisi ile ilgisi kalmamış olan Saha yani

Yakut Türklerinde Nevruz geleneklerinin izlerinin kuvvetli bir

şekilde bugün de var oluşu dikkate değer. Doğrusu, eğer Nevruz

batı kaynaklı bir gelenek idiyse, bu, Nevruz bayramının Sahalara kadar nasıl gittiğini ve 1200 yıldır, diğer Türk boylarıyla ilgisi olmayan bu Sahalara nasıl etki ettiğini de tarihî olarak, kaynaklara müracaat ederek açıklamak gerekir. Değilse şimdi kaynak Hunlar olarak veya daha eski bir tarihte Türkler olarak ağır basar görülmektedir. Ama neticesi itibariyle bugün Afganistan'da da yaşatılmaktadır, İran'da da yaşatılmaktadır, Irak'ta, Suriye'de en azından belli kesimlerde ve bütün diğer Türk dünyasında; Çin Seddi'nden Adriyatik'e kadar, Hindistan'dan, Afganistan'dan, Yakutistan'a, Çuvaşistan'a, Tataristan'a, Moldova'ya, Macaristan'a ve Balkanlara kadar geniş bir coğrafyada bugün canlı bir şekilde yaşamakta ve yaşatılmaktadır.

Türklerde Takvim İhtiyacı ve Nevruz

İnsanların hayatlarında takvim,

gerekli bir kültür unsurudur. Günümüzde bu konu bir bilim, meslek haline gelmiştir. Geçmişte ise bu ihtiyaç bugünden farklı olarak karşı karşıya kalınan şartlara göre şekillenmiştir. Türkler de konar göçer bir toplum olarak hayatlarını sürdürdükleri için kır ekonomisi yapısı içinde takvimi bilmek zorundaydılar. Böylece takvim ihtiyacı içinde bir kültür kalıbı olarak ortaya çıkmıştır. Geçimlerini toprağa bağlı olarak sürdüren Türkler, genellikle yazın, baharın başlangıcı ile hayvan sürülerinin otağa çıkarılması, çiftçilik yapanların ekin

döneminin başlaması için geleneklere uygun olan bir takvim kullanmışlardır. Bilindiği üzere, Türklerde yılların adları da, ayların adları da, hayvan isimlerine bağlı olarak söylenmiştir. Yeni yılın başı ise 21 Mart'tır. Ancak Güneş Yılı ile Ay Yılı arasında 13 günlük bir fark bulunduğundan, 21 Mart tarihi, bazı topluluklarda Mart'ın 9'una, nadiren bazı topluluklarda 1 – 3 Nisan ve 21 Haziran'a tekâbül eden kutlamalara yol açmıştır.

Tabiat dinlerinin bu cins kutlamaları bünyesine alarak kutsallaştırdığı bilinmektedir. Hanifilik özelliği taşıyan, “Şamanlık” denilen Türklerin milli inanışında yer yer Türk destanlarının (Ergenekon, Göç, vb.), yer yer inanışların bünyesine karışmış olan “Yılın Başı” yahut “Yeni Gün”, Türklerin Müslümanlığa geçişi sırasında farklı anlayışlarla İslâmîleştirilmeye çalışılmıştır. Bazı Türk topluluklarında Hz. Ali'nin doğumu, bazı Türk topluluklarında

Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın evliliği, bazı Türk topluluklarında isme Hz. Hüseyin'in hilâfeti almak üzere arkadaşlarıyla hareket edip, Kerbela vakasıyla, bazılarının ise Hz. Hasan veya Hüseyin'in doğum tarihi olarak kabul ettikleri "Mart Dokuzu", destandan menkabeye, menkabeden efsaneye, efsaneden tevâtüre ve oradan da kültür tavrının görünüşü olmuştur.

Nevruz, Yenisey-Orhun çevresinden, Altaylara, oradan da Hun Türkleri'nin Avrupa'ya yürümesiyle Macaristan'a ve Balkanlar'a ulaşmış, Milâttan sonra 800'den itibaren Hazar'ın güneyinden Anadolu'ya ve Mezopotamya denilen bölgeye taşınışla birlikte yeni bir coğrafyada yaşatılmaya başlanmıştır. Hatta son yıllarda yapılan ve yeni bir kıta da, Amerika'da yaşayan Kızılderililer hakkında yapılan karşılaştırmalı halk bilimi çalışmalarına göre bu coğrafyada da Nevruz aynı ruhla kutlanmaktadır. Geçmişten gelen

bu bayramın Müslüman Türkler arasında sadece gerekçesinin İslâmîleştirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Takvimin başlangıcı kimilerince Hz. Nuh'a, Hz. Yunus'a, kimilerince Hz. Ali'ye bağlı yorumlara sığınılarak fakat hep Şamanlık kalıntısı ile sürdürülmüştür.

Destanlarda Nevruz'un İzleri

Destanlar, milletlerin din, fazilet ve millî kahramanlık maceralarının şiirleşmiş hikâyeleridir. Destanlar, bir milletin bütün varlığını ifade ederler. Gerek tarih, gerek fikir ve sanat bakımından büyük değer taşırlar. Destanlar tarihi aydınlatarak fikir ve sanat hayatına kaynak olurlar. Tarihleri bilinemeyecek kadar eskilere uzanan milletlerin ilk çağlarını bize bir takım mitolojik menkıbeler halinde anlatırlar. Bunlar gerçek olmasalar, hatta gerçeğe

uyumasalar bile, milletlerin kendi millî mazileri hakkında neler bilip neler düşündüklerini haber vermek bakımından önem taşırlar.

Ancak destan, tarih demek değildir. Kökü tarihe dayanan, ilhâmını tarihten alan bir halk edebiyatı verimidir. Bazı milletler, millî mizaçları gereğince, destanlarında tarih gerçeklerinden uzaklaşmaz ve halk diliyle söylenmiş birer tarih gibi, destanlarını tarihe uyan bir ifade ile söylerler. Türk Milleti'nin destanlarında bu vasıflar üstündür.

Türk destanlarının İslâmiyetten önce de, İslâmî devirde de öz bakımından aynı karakteri göstermeleri; İslâmî devirdeki Türk destanlarının, sadece değişen bir medeniyet ve yeni bir kültür anlayışının icabı olan değişikliklerin dışında bir farklılık getirmemesi, bütünlüğün bozulmamış olması destanlarımızın özelliklerindendir. Çeşitli ve farklı devirlere ait olmasına rağmen

Türk destanları hiçbir zaman dağınık ve birbirlerinden uzak bir halde değildirler. Bu destanlar farklı zaman dilimlerinde hep aynı ülkünün peşindedirler: Dünya yaratılmıştır “Yaratılış Destanı”; insanların çoğalması için “Türeyiş Destanı”. Çoğalan insanlar nereye sığar dersek göç başlar “Göç Destanı”. Varılan ilde bazen de yok olma belası ile karşılaşılır. İşte bu anda “Bozkurt Destanı” doğar. Oğuz Kağan Destanı, bu yeniden dirilen milletin gelişmesi ve yayılışıdır. Ancak su uyur da düşman uyumaz. O zaman Türk, kabuğuna çekilir güç toplar. Şu Destanı ve Ergenekon destanı, bu ebedî gücün toplanışıdır.

Toprağın önce yağmur sularıyla sulanarak ardından da karın beyaz örtüsü altında kısa bir ölüm uykusuna yatıp ilkyaz ile yeniden doğması , Türk destanları içinde karşılığını Ergenekon’da bulmuştur. Nevruz kutlamalarının bir diğer adı da “Ergenekon

Bayramı”dır. Bu isim geçmişten günümüze kadar hâlen çeşitli Türk boyları arasında canlılığını koruyor. Bu bayram aynı zamanda milletin destanların gücüyle birbirlerine olan güven bağını güçlendiriyor. Ergenekon da böyle bir gelenektir. Ebulgazi Bahadır Han’ın Şecere-i Türk’ünde naklettiği Ergenekon menkıbesi eski Çin kaynaklarının verdiği tarihî olayların bir yankısıdır. 400 yıl dört tarafı yüksek dağlarla çevrili bir vadide kalan Türk’ün yaşama kavgasıdır. Ergenekon’dan bir bahar günü tekrar ata yurduna döndüğünde hürriyetini, istiklâlini tekrar kazanmış dost, düşmana Türk’ün varolduğunu tekrar duyurmuştur.

İşte o gün 21 Mart günü, “İstiklâlin kazanıldığı” kurtuluş günü Türkler’de bir geleneğin doğmasına sebep olmuştur. Türk milleti için bu derecede önem kazanan destanı her Türk genci çok iyi

bilmelidir. Çünkü geçmişten günümüze kalan bu miras, karşımıza aldatıcı maskelerle çıkacak farklı iddialara doğru cevaplar vermemize yardımcı olacaktır.

Bu destan, Gök Türkler'in en büyük destanıdır. Türk destanları arasında müstesna ve çok mühim bir yeri vardır. Destana göre Ergenekon, Türklerin yüzyıllarca çift sürerek, av avlayarak, maden işleyerek yaşayıp çoğaldıkları; etrafı aşılmaz dağlarla çevrili, mukaddes bir toprağın adıdır.

Ergenekon Destanı, çoğu kaynaklara göre Büyük Hun Devleti döneminde teşekkül etmiştir. Hatta, ÇianKen'in M.Ö. 119 yılında, Çin imparatoruna sunduğu bir raporda, bu destandan söz ettiği bilinmektedir.

Ergenekon Destanı ile Gök Türkler'in tarihi arasında açık benzerlik vardır. Herşeyden önce Hun birliğinin dağılışından Gök Türk

devletinin kuruluşuna kadar geçen 450 yıllık zamanla, destandaki 400 yıl birbirine çok benzemektedir.

Büyük Hun birliğinin Çinlilerle birleşen bozguncu boyların hücumu ile dağılıp yok oluşu sırasında Altay Dağları çevresine göçen Gök Türkler'in hikâyesi, destanda Kayıhanlı ve Dokuz Oğuzların göçü olarak anlatılır. Ergenekon Destanı; bir bakıma, Gök Türkler'in doğuş destanıdır. Bu destan ilk defa 13. Asırda tarihçi Reşîdüddin tarafından yazıya geçirilmiştir. Yazarın “Câmiü't-Tevârih” adlı kitabına kaydettiği bu rivayet, Farsça yazılmıştır.

Destanların milletlerin şekillenmesinde önemli bir yere sahip olduğundan bahsetmiştik. Özellikle son yıllarda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'lu bir kısım kişiler Ergenekon destanında yansımaları olan Nevruz bayramını vesile ederek bölücülüğe yeltenmektedirler. Aslında Türk'ün dirilişinin ve milliliğinin ifadesi

olan Nevruz'u Kürt bayramı gibi tanıtmaktadırlar. Bu iddialarında ise delil olarak "Demirci Kava Destanı"nı esas almaktadırlar.

Onlara göre bu günde (21 Mart'ta) Demirci Kava'nın önderi olduğu Kürtler Dahhak'a karşı ayaklanarak istiklâllerine kavuşmuşlardır.

Bu iddialarını sabitleştirmek için bazı piyesler de kaleme almışlardır. Mesela Kemal Burkay imzasıyla yayınlanan "Dehak'ın Sonu" bunun bir örneğidir.

Bu destan Ergenekon Destanı ile paralel olarak düşünülerek Kürtlerin doğuşu için bir kaynak olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Kava Destanı'nın Ergenekon Destanı'nın değişik bir rivayeti olduğuna ise hiç dikkat çekilmemektedir. Ayrıca bu destanın bir benzerine de Dede Korkut'taki "Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü Destan"da rastlıyoruz. Ergenekon Destanı'nın 13.

Yüzyılda ilk defa Farsça olarak yazıya geçirildiğinden

bahsetmiştik. Kava Destanı ile ilgili ilk yazılı rivayet Firdevsî'nin “Şehnâme”sinde ve Şeref Han'ın “Şerefnâme”sinde yine Farsça olarak yazılıdır.

Peki Firdevsî kimdir? Şehnâme'yi niçin yazmıştır? Ve nasıl olur da kaynağını ancak XI. Yüzyıla indirebildikleri bir destan parçası ile Nevruz bayramı özdeşleştirilebilir? Bu soruların cevaplarını tarihin yazılı kayıtlarında kolayca bulabiliyoruz.

Firdevsî dağılmaya yüz tutan Fars birliğini yeniden bir araya getirmek için, otuz yıl emek vererek manzum bir eser yazar. Bu eser Şehnâme (Şahnâme) adını taşır. Altmış bin beyit tutarındaki bu eser, İran'ın milli destanı olarak kabul edilir. Defalarca yayınlanır ve kısa zamanda dünyanın sayılı klasikleri arasına girer. Şehnâme'deki mücadele dışa dönüktür. Firdevsî, eserini bir çok tarihî olaya, efsane, menkıbe, rivayet ve hayal unsuru

motiflerle süsleyerek, Fars ırkının, Arap ve daha ziyade Türk ırkından üstün bir ırk olduğunu ispatlamaya çalışır. Bu destanda mücadelenin büyük bir bölümü Türkler'e karşı verilmiştir. Nitekim bu durum, Türklerin “Buku” veya “Buka Han” dedikleri “Alp Er Tunga” destanda “Afrasyab (Efrasiyab)” adıyla karşımıza çıkar; İran Şahı Keyhüsrev tarafından tuzağa düşürülerek, hile ile öldürülür. Onun ölümüyle birlikte Farslar kendilerine göre dolayısıyla büyük bir belâdan kurtulmuş olurlar. Bu günü kurtuluş günü kabul edip, bayram yaparlar. Bu bayram bildiğimiz Nevruz bayramından başka bir şey değildir. Daha sonraki asırlarda tarihe mal edilecek olan Kava ve Dahhak gibi şahısların varlığı da yine bu eserdeki efsanelerden kaynaklanır.

Böylece Firdevsî Nevruz'u İran geleneğine bağlamaya çalışır.

Ancak onun kaynağının tarihi ancak XI. Yüzyıla kadar

inebilmektedir. Ayrıca Kava Destanı, Türk destanları ile çok benzerlikler göstermekte ortak noktalar taşımaktadır.

Her iki destanda; müşterek olup önemli yer tutan unsurlar, şöyle gösterilebilir:

1. Çadır hayatı
2. Düşman saldırısı
3. Esaret
4. Esaretten kurtulmak
5. Dağlara sığınmak
6. Hayvan beslemek
7. Çoğalmak
8. Demircilik sanatı
9. Ateş yakmak
10. Yayılmak, göç etmek

11. Bayrak dalgalandırmak

12. Yeni bir hükümdarın başa geçmesi

13. Düşmandan intikâm almak

14. Huzura kavuştukları günü “bayram” olarak kutlamak.

Gerek Demirci Kava, gerekse Ergenekon Destanı’ndaki ortak noktalar içinde özellikle “Demircilik sanatı” üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak dikkatimizi çekmektedir. Bilindiği üzere demirin Türk kültür ve medeniyeti tarihindeki yeri, çok eskilere dayanmaktadır. En aşağı, M.Ö. 1400’lerde Altay’ların batısında bol miktarda demir elde edilmekte olduğunu söyleyen W. Ruben; “tarihî vesikalara dayanarak bu eski Türk sahasını demir kültürünün doğduğu yer kabul etmekte zaruret vardır.” Demektedir.

M.Ö. 1022 yılına ait kayıta, “lüks kılıç” anlamında bir “kingluk” kelimesi, “Hunların eski ecdadının sözü’ olmak üzere M.Ö. 47 yılında yazılan bir Çin kaynağında zikredilmiştir. Fr. Hirt, bu sözü Türkçe’de “iki yüzlü bıçak” anlamında, bugün dahi kullanılan “kingirlik” kelimesi ile birleştirmiş ve bunu “tarihte kayıtlı en eski Türkçe kelime” olarak kaydetmiştir.

Gök Türkler sahasından İran sahasına, mesela Horasan’a “demir levhalar’, “karaçori’ ve “bilgatekinî” denilen güzel kılıçların ihraç olunduğu bilinmektedir. İran destanı bile, Türkleri en eski zamanlardan beri bir “çeliğe bürünmüş” millet olarak anlatır.

demircilik geleneği’dir. Oğuz Kağan Destanı’nda; “canavar geyik yedi, ayı yedi. Çıdam onu öldürdü. Demir olduğundandır” diyen Türkler, insanı başka mahlûklara ve başka insanlara hâkim kılan

silahın kıymetini elbette çok iyi biliyorlardı. Ergenekon Destanı'nın en önemli motiflerinden biri de, kuşkusuz bu “

Gök Türkler'in demirden bir dağ eritmeleri, bunu yapan

kahramanlarını da “demirci” sözüyle ebedîleştirmeleri bu yüzden

önemlidir. O kadar ki Türkler, bu günü bayram bilmiş;

Ergenekon'dan çıktıkları günün yıldönümlerini tiyatroyu andırır

temsilî törenlerle kutlamışlardır. Bu törenlerde, ocakta kızdırılmış

demirleri örs üstüne koyup iri çekiçe döverek asırlarca Avar'lara

silah yapan ve bu silahlarıyla Türk illerinde büyük hakimiyet kuran

atalarını, hep saygıyla anmışlardır. Nitekim, birçok Türk boyları

demiri mukaddes saymışlar, üzerine and bile içmişlerdir.

Arapların “hakiki Türk” dedikleri Hakanlı Türkler, kendilerini soy

itibarıyla bir “demirci millet” olarak tanımışlar, hükümdarları

demirciliği kutlamışlar ve demircilik sayesinde esaretten ve

zulmetten kurtulduklarına inanmışlar, onlara Çinliler de Cucen (Avar)lerin demircileri demişlerdir.

Gök Türk devletini kuran Bumin Kağan ile İstemi Kağan “demirci” idi. Özbek Türkleri’nin şahları arasında da demirciler vardır.

Yukarıdan itibaren vermiş olduğumuz bu bilgiler ışığında Kürtleri Dahhak’ın zulüm ve esaretinden kurtaran Kava’nın da bir “demirci” olması, bu bakımdan önemlidir. Kava, sıradan bir demirci değil, tıpkı Gök Türkler’de olduğu gibi, demirden savaş araç ve gereçleri yapan bir sanatkârdır. Kava’nın kimliği hakkında Ferhengi Ziya/Gencine-i Güftar’da bu yönde bilgiler verilir. Bu isme ilk defa İranlı Firdevsi’nin “Şehnâme”sinde rastlanmıştır. Ondan önceki eserlerde bu isim yoktur. Şehnâme’de Kava’nın kimliği ve milliyeti hakkında hiçbir bilgi verilmediği halde bir takım Kürt kaynakları bu kahramanı sahiplenerek kendilerine uydurma bir tarih oluşturmaya

alışmaktadırlar. Ancak bu konuyla ilgili ilmî bilgiler de mevcuttur.

Arthur Christensen'in öne sürdüğü iddia bir hayli ilgi çekicidir. Ona göre, Kava, Sasanîler (M.S. 226-642) döneminde ortaya çıkmıştır.

Kava'nın adı bu devirde duyulmaya başlamış ve Dahhak

Efsanesi'ne dahil edilmiştir. A. Christensen'in görüşü aslında bir

gerçeği ifade etmektedir. Bu da şudur ki, Demirci Kava, Gök

Türkler devrinde yaşamıştır. Bu bilgilere göre Demirci Kava'nın

İran soyundan değil, Türk soylu bir kahraman olduğu ortaya

ıkmaktadır. Kava, İran-Turan (Türk) savaşlarına sahne olan bir

coğrafyada, zulme ve zorbalığa karşı direnen ve başkaldıran bir

önderdir. Her iki destan da aynı coğrafyada kaleme alınmış, aşağı

yukarı aynı asırlarda derlenmiş ve her ikisi de zamanın geçerli

yazı dili olan Farsça ile yazılmıştır. Motifler hep aynıdır.

Aslında, Ergenekon Destanı, çok daha gerilere dayanmaktadır.

Hunlar devrindeki bazı Çin kaynakları Ergenekon Destanı'ndan haberler vermektedir. Bu bilgilere dayanarak Demirci Kava'nın yaşadığı devri Hun'lar çağı olarak düşünebiliriz. Hun Türkleri'nin bir kahramanı olarak Kava, Türk boyları ve kavimlerinin muhayyilesinde hep canlı olarak yaşamış ve unutulmamıştır. Bu düşünceyi kuvvetlendiren bir diğer kaynak ise Hunlara ait Oğuz Kağan Destanı'nda, "Tömüрдü Kağul" adı ile karşımıza çıkan kahramanda şekillenir.

Destana göre; Oğuz Kağan, Çürçet Kağan üzerine yürürken, yolda bir ev görmüştü. Bu evin duvarları altından, pencereleri gümüşten, çatısı ise demirdendi. Bu demir çatıyı ancak, Oğuz ordusundaki Tömüрдü Kağul adlı bir "demirci" açmıştı. "Tömür",

“demir”, “tömürdü” demirci demektir. Tömürdü Kağul da, Demirci Kağul anlamındadır.

Günümüze kadar gelebilmiş destan parçalarından hareketle Nevruz hakkında ortaya atılan iki görüşe rahatça cevap verebiliyoruz. Bu görüşlerden birincisi; Türklerde bahar bayramı (Nevruz), bilinebilen en eski zamandan beri Türklerin bayramıdır ve onlar vasıtasıyla bütün Asya’ya ve Avrupa’ya (Avrasya) yayılmıştır. İkinci görüş; bu bayram İran menşelidir, eski İran efsaneleriyle bağlantılıdır. Her iki görüşe Prof. Dr. Reşat Genç’in sözleriyle cevap vermek yerinde olacaktır: “Eğer İran’da da, Hunlarda olduğu gibi milattan önceki yıllarda Nevruz bayramı olsaydı, milattan sonra XI. yüzyıla gelmeden önceki İran metinlerinde de bunların izlerinin bulunması gerekmez miydi?”.

Nevruz Kutlamaları İle İlgili Adetler

Çeşitli adlarla ve yaygın olarak Nevruz adıyla kutlanan bu bahar bayramıyla ilgili olarak Türk topluluklarında çeşitli gelenekler meydana gelmiştir. Orta Asya'dan, Balkan Türkleri'ne ve hatta Amerika'daki Kızılderililerin yaşatılan âdetlerinde bu gelenekleri ve törenleri tespit edebiliyoruz.

K. K. Yudahin'in eserinden Kırgız Türkleri'nde Nevruz gününün, Mart ayında olduğu ve yeni yılın ilk günü anlamına geldiği ifade edilir. Bu günde “Nouruz Köcö ” denilen özel bir yemek yaparlar. “Köcö”, darı yarması veya bulgur konulmak suretiyle yapılan bir nevi tirittir.

Kazak Türkleri de Kırgız Türkleri'nin yaptığı aşı pişirirler. Ayrıca Nevruz törenlerinde mevlit okuturlar. O günü evler baştanbaşa

temizlenir, yeni elbiseler giyilir. Nevruz törenleri sırasında ev duvarlarına veya çeşitli eşyaların üzerine kil kaplar atılarak parçalanır. Ateş üzerinden atlanır. Çadırlar kurulup sofralar açılır.

Özbekistan'ın Semerkant, Buhara, Andican taraflarında, Nevruz günü başlayan törenler bir hafta kadar devam eder. Halk bu törenlerde çadır çadır gezerek birbirlerinin bayramını kutlar. Bu ziyaretlerde ikram edilen yemek “aş” adı verilen pilavdır. Köpkarı, güreş, at yarışları, horoz dövüşleri gibi gösteriler düzenlenir.

Tacikistan'da Nevruz Mart ayının başından, 21 Mart gününe kadar baharın gelişini ve tabiatın canlanmasını karşılamak amacıyla kutlanır. Nevruzda yenilen “Ş” harfi ile başlayan 7 yiyecekten süt; temizliği, tatlı; yaşama sevincini, şeker; serinlik ve dinlenmeyi, mum; ateşe tapınmayı, tarak; kadının güzelliğini temsil eder.

İslâmeyetten sonra İslâmî geleneklere göre “Ş” ile başlayan 7 nesne bunların yerini almıştır.

Afganistan’da Nevruz, Türkler arasında doğum günü olarak kutlanır. Bugün herkes en yeni elbiselerini giyerler. Kabir ve akraba ziyaretleri yapılır, güreş tutulur ve oğlak oyunu oynanır.

İnsanlar arasındaki dargınlıkların kaldırılmasına çalışılır. Yeni yıla nasıl başlanırsa, yılın öyle geçeceğine inanılır.

Türkmenistan’da Nevruz bayramında halk gününü ülkemizdeki dini bayramlara benzer bir şekilde geçinmekte, karşılıklı ev ziyaretleri yapılmakta, tebrik mesajları gönderilmektedir. Nevruz kutlamaları basın yayın organlarında geniş bir şekilde yer almaktadır.

Azerbaycan’da her yıl Mart’ın 2123’ünde, Nevruz bayramı büyük törenlerle kutlanır. Mezarlık ziyareti yapılır. Bu ziyaretlerde

hazırlanan helva pilav ve diğerk yiyecekler fakirlere dağıtılır. “Gapi Pasma”, “Suya Yüzük Atma”, “Su Başı”, “Baca Baca” adetlerinde uzun yılların gelenekleri çeşitli motif ve oyunlarla sürdürülür.

Semeni göğertilir. Yani tohum çimlendirilir.

Nevruz; Karapapaklar’da Nevruz, Kırım Türkleri’nde Navrez, gündönümü; Batı Trakya Türkleri’nde Mevris, Makedonya ve Kosova Türkleri’nde Sultanı Navrız , Gagauzlarda İlkyaz bayramı adıyla yukarıda bahsettiğimiz ortak coşku ve geleneklerle kutlanmaktadır.

Çok geniş coğrafyaya yayılmış olan topluluklarda Nevruz törenlerinde genellikle şu oyunların değişmeden devam ettiği gözlenir: Gökböri Oyunu. Türkistan’da oynanan milli oyunların başında yer alır. Bu oyuna “gökböri, köpkâri, oğlak/ulak, buzkaşı, kökpar, kükbar” gibi isimler de verilir. At yarışları, cirit oyunu, kılıç

sallama, yamba kapma, güreş, at üzerinde g gösterisi, sinsin oyunu, huntu oyunu. Bu oyunlar genellikle spora dayalıdır.

Oyunların bir kısmı ise seyirliktir. Bunları halk tiyatrosu veya Orta oyunu şeklinde değerlendirebiliriz: Koskosa oyunu; deve oyunu; ekende yoh, biğende yoh, yeyende ortag gardaş oyunu; kış bovay; yolbars; argımak.

Nevruz bayramında mahalli eğlencelere de yer verilir. Genęler aralarında mani ve şiir söyleyerek yarışırlar. Bunlardan bazıları : Halay oyunu, Yaşıl yarpag, Gızılıgl, Hahışta, Benvşe, Bahtıyar ve atışmalardır.

Anadolu sahasında da oynanan bu oyunların yanısıra 21 Mart'ta büyük bir coşkuyla kutlamalar yapılmaktadır. Geğmişte o güne has olarak macunlar, şerbetler, hediyeler hazırlanarak devlet erkanı büyükten küçüğe, bunları birbirlerine takdim ederlerdi. Bu

adetler günümüzde Mesir Macunu Şenlikleri adı altında hâlâ devam etmektedir. Anadolu'da Yörük Bayramı günümüzde de kutlanarak bu adeti yaşatmaktadırlar.

Anadolu'da "Sultanı Nevruz", "Nevruz Sultan", "Mart Dokuzu" ve "Mart Bozumu" gibi adlarla bilinen nevruz, gelenekleriyle bütün Türk toplumu içerisinde yaşamaya devam etmektedir.

Tahtacı Türkmenleri'nde; Nevruz Bayramı eski Mart'ın dokuzudur ve Sultan Nevruz olarak adlandırılır. Nevruz, Tahtacı

Türkmenleri'nin yaylaya çıkışında; 22-23 Mart tarihlerinde kutlanmaktadır. Tahtacı Türkmenleri'nde Nevruz; ölülerin yedirilip içirildiği gün olarak kabul edilir. Burada eski Türk inanç sisteminin atalar kültürü kendini gösterir.

22 Mart Nevruz'dan bir gün önceyi karşılamaktadır. Bu gün

Nevruz hazırlıkları yapılır. Çamaşırlar yıkanır, yemekler hazırlanır

Nevruz günü yenilen yemekler arasında ıspanaklı börek, soğan kabuğu ile boyanmış yumurtalar, yufka, sarı burma, şeker, leblebi, lokum sayılabilir. 23 Mart günü öğleden sonra kadınlar geniş bir tabağa çerezler koyarak “hak üleştirir”ler. Yiyecekler dağıtılarak “ölünün ruhuna değsin” dileğinde bulunurlar. Bu bayramda herkes güler yüzlüdür. Suçlar bağışlanır. Bayrama katılmak zorunludur. Katılmayanlar köy halkınca dışlanır.

Yörükler arasında; Nevruz ile birlikte, kışın bittiği ve bahar mevsiminin başladığı kabul edilir. Köy ve yaylalarda 22 Mart’ta, şehirlerde ise Nevruz günü pazara rastlamazsa, bu tarihi takip eden Pazar günü kutlanır. Köy halkı 22 Mart sabahı yaylalara doğru yola çıkarlar. Daha önceden “davar evleri”ne yerleşmiş olanlar köylerden gelen akraba ve komşularına ev sahipliği ederler. Köylerden gelen grupla, yayladakiler karşılaştıklarında bir

el silah atarak “Nevruzunuz kutlu, dölünüz hayır ve bereketli olsun” şeklinde selamlaşırlar. Gelen misafirler çadırlara yerleşir, kendilerine ikramlarda bulunulur. Sürü sahipleri tarafından kesilen kurbanlar birlikte yenilir. Sünni olan yörüklerde imamlar tarafından yapılan dualara halk katılır ve şükrederler.

Gençler tarafından eğlenceler düzenlenir, yemekler yenir, şarkı ve türküler söylenir, oyunlar oynanır. Eğlenceler geç saatlere kadar devam eder.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerimizden Gaziantep ve çevresinde 22 mart gününe “Sultan Nevruz” adı verilir. Diyarbakır’da; Nevruz günü halk, eğlence ve mesire yerlerine giderek Nevruz’u kutlarlar.

Kars ve çevresinde; bu tarihte kapı dinleme, baca baca adetleri görülür. Evde bulundurulmuş çeşitli meyvelerden baca baca gezenlere verilir.

Tunceli ve çevresinde; bu gün erkekler alınlarına kara sürerek su kaynaklarına giderler. Bu karaları orada temizleyerek dua ve niyazda bulunurlar. Özellikle Orta Anadolu’da Nevruz, “Mart Dokuzu” olarak bilinir. Diğer bölgelerdekine benzer kutlama adetleri yapılır. Nevruzla ilgili Anadolu’da görülen diğer gelenekler arasında, ağacın güneşten etkilenmemesi için ağaca bez bağlanarak yapılan “Mart ipliği” adeti ve özellikle Giresun’da “Mart Bozumu” adeti önem taşır.

Tekirdağ’da Nevruz soğukların sonu, baharın başlangıcı olarak kabul edilir ve “Nevruz Şenlikleri” adıyla kutlanır. İzmir, Uşak, Sivas ve Şebinkarahisar’da hemen hemen aynı geleneklerin devam ettiği görülür.

Bilindiği üzere eski takvim Mart ayından başlardı. Mart ayının ilk on iki günü ayrı ayrı ayları temsil etmek suretiyle, o yıl içinde neler

olacağı ilk on iki günden tespit olunurdu. O gün yedi çift, bir tek baş harfi “S” ile başlayan yiyeceklerden yenilmesi adettendir.

Altay Türkleri arasında 21 Mart’a tekabül eden günde kutlanan “Cılgayak” bayramı vardır. Bu bayram da Nevruz gibi baharın gelişi, tabiatın canlanması ve yeni bir yıla giriş bayramı olarak kutlanır. Bu bayramın hazırlıkları yaz mevsiminde başlar. Bir önceki yıldan toplanarak saklanmış yılın ilk çıkan bitkileri olan kandıklar ve onların sargay adı verilen kökleri çıkarılarak bunlardan çeşitli yiyecekler hazırlanır. Ayrıca bu bayram için bal katılmış yoğurt, dondurulmuş ve kurutulmuş et, koyun ve mal tırnaklarından yemekler yapılır. Dört tahıl hazırlanır. Güneş bayramının kutlandığı kır başına vurmaya başladığı zaman dört tahılın üzerine arçın bırakılır. Ateşle bu arçınlar alaslanır. Büyükler çocuklar gibi oyunlar oynar. Akşama doğru köye dönülürken hep

bir ağızdan şarkılar söylenir.

Nevruz'un bir bahar bayramı olduğun ortaya koyan delillerden birisi de Saha Türkleri arasında yaşatılan Isıah Bayramı'dır. Bu bayram hakkında ilk bilgileri veren Dr. Yakup Deliömeroğlu şunları söylemektedir:" Göktanrı dini geleneklerinin hâkim olduğu Saha Türklerinde Isıakh bayramı, ilkbaharın gelmesi ve yılın bereketli geçmesi için Tanrı'ya bir şükür bayramıdır. Saha Türkologları ve halkı Isıakh bayramının Türkistan kökenli olduğunu bilmektedirler. 21-22 Haziran tarihleri de Nevruz'da olduğu gibi güneş sisteminin ayrıcalıklı bir dönemidir; çünkü bugün yılın en uzun günüdür. Diğer yandan Saha Türkleri'nin yaşadığı Sibiry'a da bahar yeni hissedilmeye başlanır.

Isiah bayramında törenlere, Akşaman'ın dualar ve kımızla tören alanını temizlemesiyle başlanır. Tören alanına yarım ay şeklinde genç ak ağaçlar dikilir. Alana ateş yakılır ve bu ateş törenler bitene kadar söndürülmez. Akşaman'ın yere kımız serpmesi, duaları ve dualarla yakılan ateşle geçmiş yılın kötülüklerinin kovulduğuna, yeni başlayan güzel günlere zarar vermelerinin önlenmiş olduğuna inanılır. Ak ağaçlara başta genç kızlar ve genç erkekler olmak üzere halk yeni yılda olmasını istedikleri dileklerini tutarak bez parçası bağlarlar. Bu inanış ve âdet dünyanın hemen her yerinde bütün Türk halklarında hâlâ yaşamaktadır.

Isiah bayramı hakkında ilk belgelere Hollandalı gezgin İdesa'nın notlarında rastlanmaktadır. İdesa 17. Yüzyılda Sibirya'dan Çin'e yaptığı seyahatte Isiah bayramının Sahaların tek bayramı olduğunu yazar. Saha halkının ilkbaharın gelişini büyük bir

coşkuyla kutladıklarından, ateş yakma ve ateşin törenler son bulana kadar söndürülmesi, bol miktarda kımız yapılması, yerlere kımız serpilerek “temizlenmesi” ve misafirlerin bu içki ile ağırlandıkları adetlerinden bahseder.

Bugün de yaşayan bu geleneklerle Isıah, takvimî bir bayram olarak Saha halkının örf, adet ve tarım faaliyetleriyle kopmaz bir hal almıştır. Sahalar bu bayramı 2122 Haziran günlerinde yılbaşı olarak kutlamaktadırlar. Onlar bu bayramı yenilenme, tabiat ve insan doğasının kaynaşması, iyilik, temizlik ve aydınlığın başlangıcı ve geleceğe umutla bağlanmanın günü olarak kutlamaktadırlar.

Uzun süren bir kışın ardından Saha halkı bir araya gelip eğlenir; eğlencelerde kımız içilmesi, bayram yerinde pişirilen şiş kebapların yenmesi, milli oyunların oynanması, güreş, at yarışları,

Olonhosut yarışları ve vazgeçilmez olarak Osuohay dansı yapılmaktadır. Olonhosut yarışları kaya parçalarını kaldırarak omuzdan arkaya atarak yapılan güce dayalı bir Sibirya sporudur. Sibirya'da yaşayan Hakaslar ve diğer Türk halklarında da aynı spor yaygındır. Osuohay ise Isıakh törenlerinin vazgeçilmez kısmını oluşturmaktadır. Kımızlar içilip bazı yarışmalar, eğlenceler yapıldıktan sonra Anadolu halaylarında da bulunan, ellerin parmakların birebir kilitlenmesiyle yanyana dizilen insanlar Isıakh ateşinin etrafında dans veya halay çekmeye başlarlar. Bazı destanlarda bu halayın 9 gün sürdüğü yazılmaktadır.”

Bugün de büyük coşkuyla kutlanan Isıah bayramı 1991 yılında Saha Cumhuriyeti kurulduktan sonra diğer Türk Cumhuriyetlerinde olduğu gibi resmi tatil olarak ilan edilmiştir.

Son yıllarda Amerika'daki yerli Kızılderili Kabileleri'nin "soy kütüğü" ile ilgili çalışmalar Türk kültürünün yayıldığı sahalar hakkında bize ilgi çekici bilgiler vermektedir. Bu konuyla ilgili olarak Dr. Ahmet Ali Arslan şu bilgileri veriyor: " Son yıllarda bağımsız araştırmacı uzmanların, Sibiry'a ve Alaska'da ve Alaska'nın daha güneyinde bulunan insan kemikleri ve toprağa yayılmış insan yağı kalıntıları üzerinde yaptıkları "gen" araştırmaları Amerika ve Asya kıtalarında vakti ile yaşamış bu insanların birbirleri ile yakın akraba olduklarını tespit etmesine rağmen, Amerika'ya Avrupa üzerinden gelenler bu gerçeklere sırt çevirmektedirler.

Amerika yerli Kızılderili kabileleri ile Sibiry'a Saka, Altay, Hakas, Telvit ve Tuva bölgelerinde yaşayan eski Türk âdetlerinin ve

mevsimlik dinî merasimlerin birbirine benzemesi ve paralellikler göstermesi oldukça ilgi çekicidir.

Amerika'nın toprakla ve ziraatla uğraşan Kızılderili kabileleri arasında dinî ağırlıklı merasimlerle kutlanan mevsimlik bayramların başında Mart ayında “Yeni Yılın Başı” için yapılan kutlama törenleri ve şenlikleri gelir. Kaliforniya Eyaletinde geçimini topraktan temin eden yerleşik, şehirli Kızılderili kabileleri, göçebe bir hayat sürerek, yazın serin dağ yamaçlarına ve kışın ise daha ılık ve mülayim bölgelere göç eden ve geçimini avcılıkla temin eden Kızılderili kabilelerine kıyasla “Yeni Yılın Başı” kutlamalarına daha büyük bir bağlılık göstermektedirler. Bu kutlamalar, “Eski yıldan yeni yıla geçişi, ölümden sıyrılıp yeniden dirilişi, kısırlıktan kurtulup yeniden üremeye dönüşü kutlamak maksadıyla” yapılmaktadır.

Kaliforniya ve etrafındaki topraklarda dağınık olarak yaşayan Amerika yerli Kızılderili kabilelerinden Yurok, Karuk, Hupa, Yuki, Pomo, Modoc ve Maidu kabileleri yeni yılın başlangıcı olarak kabul edilen “Mart” ayında, bahar bayramını, tabiatın yeniden canlanması ve uyanmasına bağlı olarak “Yeniden Doğuş”un bir sembolü olarak kutluyorlar. Bununla ilgili dinî merasimlere diğer Kızılderili kabilelerinde olduğu gibi, yine kabilenin Şamanı öncülük etmekte ve yönetmektedir.

Yeni yılın başlangıcı olan Mart’ta kutlanan “Diriliş” kutlamaları ile ilgili Kızılderililerin yaptığı merasimlerde kabilenin yaşadığı köy veya kampın tam orta yerine uzun ve düzgün bir “direk” dikilir.

New Mexico, Arizona ve Kaliforniya eyaletlerinde yaşayan Kızılderili kabileleri köyün orta yerine dikilen bu “direğin” kâinatın “ekseni” olduğuna ve dünyayı yaratan “Bir”i temsil ettiğine

inanırlar. Bu inanç yerleşik ve şehirli manasına gelen “pueblo”

yerli Kızılderili kabileleri arasında da aynı şekilde yaygındır.

Kızılderililerin yaptığı merasim ve kutlamaların en ilginç

yanlarından birisi, kabilenin Şamanı’nın “Gök Tanrı” olarak kabul

edilen “Ulu Ruh”a daha çok yaklaşmak ve kabilesi için O’nun

yardımlarını ve rahmetini talep etmek maksadıyla, bu düzgün

“direğe” tırmanmasıdır. Dinî maksatlı bu merasimi yöneten

Şaman’ın bu direğe tırmanması, mensubu olduğu kabilesini kötü

ruhlardan ve onların sebep olabileceği hastalıklardan koruması,

yeni yılda kabilesine bol mahsul bahsetmesi konularında görüşme

talep etmek maksadıyla “Gök Tanrı”ya daha yakın olma amacı

taşır. Direğe tırmanma merasimi Kaliforniya eyaletindeki Camella

Kızılderilileri arasında oldukça yaygındır.”

Demirin Türk kültür tarihindeki yerinden yazımızda

bahsetmiştik. Demir Türk'ün inanç sistemi içinde bütünleştirici bir unsurdur. Ergenekon destanının ana temasını oluşturan “demirin eritilmesi ve kutsallığı” motifleri Amerika'daki Kızılderililer arasında da yaygındır. Onlar da demire hürmet ederek özellikle yılbaşı kutlamalarında mutlaka demir uçlu silahlar itina ile taşırlar. A. Arslan araştırmasında bu konuyu şöyle anlatıyor: ” Türk kültür tarihinde ve önemli mevsimlik merasimlerde mühim bir yer tutan “demir”e Kuzey Amerika kıızılderili kabileleri arasında da büyük önem verilmekte ve bazı kimselerin demirden yapılmış mukaddes sayılan “silah”lara dokunması katiyen yasaklanmıştır. Amerika Kızılderili kabilelerinden Algonquian Kızılderili kabilesinde, hamile kadının demir ve çelikten yapılmış silahlara dokunması yasaktır. Öldürücü gücü kaybolur ve düşmana tesir etmez korkusu ile

özellikle hamile kadınların ve yetkili olmayan şahısların kabilenin
saaşçılarının silahlarına dokunması yasaktır. Yaygın olan
söylentilerin tam aksine, bu kadar tabu ve yasaklamaya rağmen,
Kızılderili kabilelerinden hiç birisi, ne şekilde olursa olsun diktikleri
toteme tapınmazlar.

Amerika’da Alaska’nın Güneyinde yaşayan Yakutat ve Tlingit
Kızılderilileri arasında “demir”e Sibiry Türkleri’nin verdiği değere
eş bir hürmetle yaklaşılmaktadır. “Yakutat ve Tlingit Kızılderilileri
de diğer Kızılderililer gibi çelikten yapılmış bıçak ve savaş baltaları
veya sivri uçlu silahlar yapmak için kullandıkları demire büyük
hürmet ve rağbet gösteriyorlar.”

Ahmet Ali Arslan’ın yapmış olduğu bu araştırma şu sonucu ortaya
çıkartıyor: “Türk Şamanizmi ile Amerikan yerli Kızılderili
Şamanizminin izlerine “Yeni Yılın Başı” merasimlerinde yoğun bir

şekilde rastlanmaktadır. Aynı zamanda paralellikler mevcuttur.

Mart ayında kutlanan yeni yıl merasimleri Orta Asya Türk şamanizmine paralel olarak Güney Amerika'da, Bolivya'da yaşamakta olan "Aravak" ve "Manası" Kızılderili kabilelerinin varlıkları tespit edilmiştir. Ayrıca Amerika'nın Mexico eyaletinde yaşayan "Arıkara" Kızılderili Şamanı'nın ilkbaharda Türk Şamanlarının yaptığı ayinlerin aynısını yaptığına dair kayıtlar mevcuttur. Bütün bu kalıntılar Orta Asya'dan Amerika'ya geçen Şaman kültürünün dolayısıyla Türk kültürünün kalıntılarıdır.

Kaynak: Hatice Emel AŞA / Yeni Avrasya Dergisi, Mart-Nisan

2000